

Bijlage HAVO
2025

tijdvak 1

maatschappijwetenschappen

Bronnenboekje

Opgave 1 Oefenstemmen

tekst 1

‘Je moet één bolletje inkleuren’

(...) Zodra het stembiljet van statushouder¹⁾ Ibrahim Demir (52) in de verkeerde bus dreigt te belanden, grijpt een stembureaumedewerker in.
5 ‘Niet in de rechter, de linker is voor de waterschappen²⁾.’ Demir had het hele stemproces – van het tonen van zijn verblijfsdocument tot het inkleuren van het juiste bolletje in het
10 hokje – tot dan toe vlekkeloos volbracht, maar met de finish al in zicht ging het toch nog bijna mis. Gelukkig is dat vrijdagochtend in het oefenstembureau in Arnhem geen
15 enkel punt. Het is daar juist de bedoeling dat kiezers alle stappen eens doorlopen, voordat ze woensdag daadwerkelijk hun keuze maken voor de Provinciale Staten- en
20 waterschapsverkiezingen. Steeds meer gemeenten organiseren

voorafgaand aan verkiezingen dit soort oefendagen. (...) Vluchtelingen, maar ook kiezers met
25 een taalachterstand, autisme, een lichamelijke handicap of licht verstandelijke beperking, kunnen op de verkiezingsdag namelijk allerlei hobbels tegenkomen. Een slecht
30 begaanbaar stembureau, een omgeving met te veel prikkels of een onbegrijpelijk stembiljet: 2 miljoen kiesgerechtigden lopen er bij het stemmen tegenaan, blijkt uit cijfers
35 van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten. Het is voor sommigen reden genoeg om thuis te blijven. (...) ‘We denken dat oefendagen voor sommige kiezers de drempels
40 kunnen wegnemen’, zegt de Arnhemse burgemeester Ahmed Marcouch. (...)

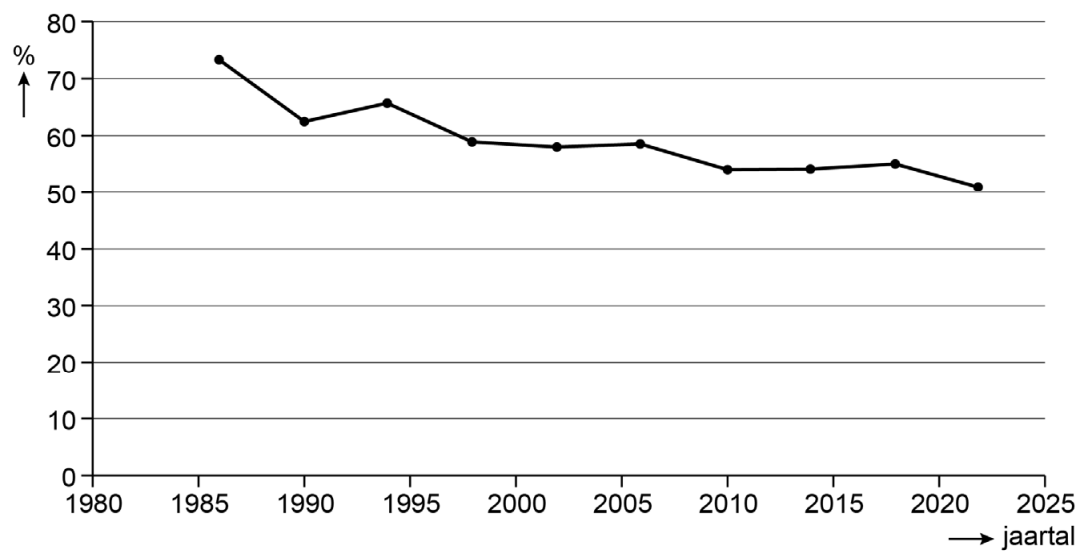
bron: volkskrant.nl, 2023

noot 1 statushouder = vluchteling met een verblijfsvergunning

noot 2 Tegelijkertijd met de verkiezingen voor de Provinciale Staten werden ook de waterschapsverkiezingen gehouden. Statushouders konden alleen voor de waterschappen stemmen.

figuur 1

**Opkomst gemeenteraadsverkiezingen in Nederland (1986-2022),
in percentages**

bron: Stichting Cito – Kiesraad, 2023

Opgave 2 Open Hiring

tekst 2

Waardigheid herstellen met *Open Hiring*

(...) *Open Hiring* is ontwikkeld door Bernie Glassman, de oprichter van Bakkerij Greyston in de stad Yonkers, in de Amerikaanse staat New York. Het kwam voort uit zijn streven om een gemeenschap die het moeilijk had te helpen herstellen. (...) Hij begreep dat gemeenschappen die het moeilijk hebben, kampen met een gebrek aan kansen als gevolg van grote belemmeringen op de arbeidsmarkt, vooral voor mensen die vaak geen kans maken in traditionele sollicitatieprocedures. Denk hierbij aan jongeren die zonder diploma het onderwijs verlaten hebben of ex-gedetineerden. In Yonkers was er een tekort aan officiële banen voor bovengenoemde groepen mensen, waardoor vele van hen hun toevlucht namen tot de kleine criminaliteit, drugshandel en gevaarlijke en illegale manieren van geld verdienen. (...) Glassman zag dat sommige van deze mensen volkomen geschikt en bereid waren om een baan aan te nemen als ze de kans kregen. Hij opende een bakkerij als een hulpmiddel om kansarme mensen aan het werk te helpen en gebruikte een vernieuwende sollicitatie-procedure¹⁾ om belemmeringen voor het vinden van een baan weg te nemen. (...)

Het voorbeeld van Dion Drew

Dion had van andere leden van de gemeenschap over Greyston

gehoord en zette zijn naam in 2009 op de wervingslijst. Hij was zonder geld teruggekeerd naar Yonkers, zijn geboortestad, nadat hij in een gevangenis had gezeten vanwege drie overtredingen in de drugshandel. Hij had zo'n acht maanden naar een baan gezocht, had alleen maar afwijzingen gekregen en stond op het punt om de verkoop van drugs weer op te pakken. Zijn leven veranderde echter toen hij een telefoontje kreeg waarin hij een baan kreeg aangeboden van Bakkerij Greyston. Voor het eerst in lange tijd voelde hij zich positief en hoopvol. Een gerespecteerd bedrijf vertrouwde hem, bood hem een opleidingsplaats en herkende zijn mogelijkheden. Het bedrijf stelde geen vragen over zijn verleden en hij zag dit als een unieke kans. Ineens voelde hij zich erkend als een mens die een positieve bijdrage kan leveren aan de samenleving. Hij zegt dat het telefoontje van Greyston zijn leven heeft veranderd. Tien jaar en verschillende promoties later werkt hij als leidinggevende in de bakkerij en leidt hij nieuwe medewerkers op. Onlangs kocht hij een auto en verhuisde hij met zijn verloofde en hun kinderen naar een huis met drie slaapkamers. "Ik heb alle doelen bereikt die ik voor mezelf gesteld had", zegt Drew, die soms overmand wordt door emoties bij het vertellen van zijn verhaal. (...) Dion Drew is weer in contact

gekomen met zijn oorspronkelijke
waarde als mens en voelt zich
80 waardevol (...).

bron: Pirson & Livne-Tarandach, Rutgers Business Review, 2020

noot 1 Zie voor een beschrijving van deze sollicitatieprocedure (Open Hiring) de inleiding van de opgave.

Opgave 3 Een tweede familie

tekst 3

Moai

(...) Moai's zijn sociale groepen die gevormd worden in de kindertijd en voortduren tot op hoge leeftijd. De term moai ontstond honderden jaren geleden voor een systeem van financiële ondersteuning in een dorp. (...) Als een persoon geld nodig had om land te kopen of voor een noodgeval, dan was de enige manier dat de dorpsbewoners zelf geld bij elkaar legden. Tegenwoordig is dit systeem uitgegroeid tot een sociaal netwerk, een culturele traditie voor sociale steun.

15 In kleine buurten verspreid over Okinawa, komen vrienden samen (soms dagelijks en soms een paar keer per week) met een gemeenschappelijk voornemen om te roddelen, te genieten van het leven, advies te delen en zelfs om financiële bijstand te geven als dat nodig is. Ze noemen deze groepen hun moai. Van oudsher worden ongeveer vijf jonge kinderen aan elkaar gekoppeld in een groep en op dat moment gaan ze een verbintenis voor het leven met elkaar aan. Ze komen regelmatig samen met hun moai voor zowel werk als plezier en om middelen met elkaar te delen, alsof het hun tweede familie is. Sommige moai's zijn meer dan 90 jaar bij elkaar gebleven!

Een van de vrouwen met wie Dan Buettner en mede-onderzoekers in

Okinawa het genoeg hadden om kennis te maken, was Klazuko Manna, die met haar 77 jaar de jongste van haar moai was. Ze benadrukte dat het niet alleen om roddelen en kletsen gaat – het is diepgaande steun en respect voor elkaar. “Elk lid weet dat haar vrienden net zoveel op haar rekenen als zij op haar vrienden. Als je ziek wordt, je partner overlijdt of als je geen geld meer hebt, weten we dat iemand je zal helpen. Het is veel gemakkelijker om door het leven te gaan als je weet dat er een stevig vangnet is.” Tot op de dag van vandaag is ongeveer de helft van de Okinawanen lid van minstens één moai. (...)

55 Onderzoek toont aan dat je sociale contacten een langdurig effect kunnen hebben op je gezondheid en geluk. (...) In Okinawa weten leden van een moai met zekerheid dat er altijd iemand voor hen is, wat stressverlagend werkt. (...) Ouderen zonder goede vrienden hebben een grotere kans om chronische ziekten zoals hartaandoeningen, diabetes en depressie te ontwikkelen dan hun leeftijdgenoten met goede vrienden. (...) Door een goede vriendenkring te hebben, voeg je niet alleen jaren aan je leven toe, maar geniet je ook net iets meer van je tijd hier op aarde. (...)

bron: Aislinn Kotifani, bluezones.com, 2018

Opgave 4 Inkomensafhankelijke boetes?

tekst 4

Moeten rijke mensen een hogere prijs betalen voor verkeersovertredingen?

(...) In verschillende Europese landen wordt een inkomensafhankelijk boetesysteem gehanteerd, waarbij overtreedende grootverdieners¹⁾ hogere verkeersboetes betalen dan verkeersovertreders met een laag inkomen. (...) Toch krijgt een inkomensafhankelijk verkeersboetesysteem geen voet aan de grond in Nederland. Een gemiste kans volgens Elena Kantorowicz-Reznichenko, hoogleraar (...) aan Erasmus School of Law en expert op het gebied van inkomensafhankelijke boetes.

(...) Standaard verkeersboetes zijn volgens Kantorowicz-Reznichenko makkelijk toe te passen en lijken op het eerste gezicht eerlijk omdat ze voor alle overtreeders gelijk zijn. Daarentegen (...), hoe armer de overtreder, hoe meer van diens inkomen wordt gebruikt om de verkeersboete te betalen. Zo zou een boete van 200 euro ongeveer 16% uitmaken van het maandloon van iemand die 1.200 euro per maand verdient, en 2% voor iemand die 10.000 euro per maand verdient. "Ten gevolge draagt de armere persoon een zwaardere last voor precies dezelfde overtreding dan de rijkere persoon", concludeert Kantorowicz-Reznichenko.

Een ander voordeel van inkomensafhankelijke boetes dat Kantorowicz-

Reznichenko benadrukt, is het betere vermogen om overtreeders af te schrikken: "Met de standaard verkeersboete kan het 'recht' op overtredingen eenvoudigweg worden gekocht door degenen voor wie dit bedrag verwaarloosbaar is. Door de boete te koppelen aan het inkomen van mensen kunnen zij beter worden afgeschrikt om de wet te overtreden, ongeacht hun inkomen en vermogen" (...).

(...) Politieke partijen als de SP en de ChristenUnie opperden het inkomensafhankelijke systeem enkele jaren geleden al, maar ervoeren veel weerstand. Deze weerstand tegen een dergelijk boetemodel kan verschillende redenen hebben, vertelt Kantorowicz-Reznichenko. "Ten eerste brengt een dergelijk systeem meer complexiteit met zich mee dan de standaardboetes. In beginsel moet het inkomen van elke overtreder in kaart worden gebracht wanneer een boete wordt opgelegd. Ten tweede zou de informatie die nodig is om de juiste boete te ontwerpen het recht op privacy van het individu kunnen schenden. Ten slotte maken sommigen zich zorgen over te hoge boetes voor de rijkste overtreeders. Zo kreeg een directeur van Nokia in Finland meer dan 100.000 euro boete voor een snelheids-overtreding", aldus Kantorowicz-Reznichenko. (...)

bron: eur.nl, 2022

noot 1 grootverdiener = iemand met een hoog inkomen